មលធម្មកថា

ព្រះមហា ឡាច-សុមេធ វត្តឧណ្ណាលោម រៀបរៀង

នមោ ៣ បទ

មហាការុណិកំ ពុទ្ធំ ធម្មញ្ច វិមលំ វរំ

វន្ទេ អរិយសង្ឃញ្ច ទក្ខិណេយ្យំ និរង្គណំ ។

សូមថ្វាយបង្គំចំពោះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ប្រកបដោយមហាករុណាទិគុណផង ព្រមទាំងព្រះធម៌ ដែលប្រាសចាកមន្ទិលដ៏ប្រសើរផង ព្រមទាំងព្រះអរិយសង្ឃ ជាទក្ខិណេយ្យបុគ្គល មិនមានរាគាទិក្កិលេសក្នុងសន្តានផង (ដោយសេចក្តីគោរព) ។

វេលានេះ សូមសំដែងអំពីមលធម៌ ៨ យ៉ាង ដែលមានពុទ្ធភាសិតក្នុងគម្ពីរធម្មបទ ខុទ្ទកនិកាយ ត្រង់មលវគ្គ ដូចមានមាតិការៀបរៀងក្នុងទីនេះគឺៈ

១- **អសជ្ឈាយមលា មន្តា** មន្តទាំងឡាយ មានការមិនស្វាធ្យាយជាមន្ទិល ។

២- **អនុដ្ឋានមលា ឃរា** ផ្ទះទាំងឡាយ មានការមិនជួសជុល មិនថែទាំជាមន្ទិល ។

៣- **មលំ វណ្ណស្ស កោសជ្ជំ** សេចក្តីខ្ជិល ជាមន្ទិលរបស់សម្បុរ ។

៤- **បមាទោ រក្ខតោ មលំ** សេចក្តីធ្វេសប្រហែស ជាមន្ទិលរបស់បុគ្គលអ្នករក្សា (ទ្រព្យ) ។

៥- **មលិត្ថិយា ទុច្ចរិតំ** ការប្រព្រឹត្តអាក្រក់ ជាមន្ទិលរបស់ស្ត្រី ។

៦- **មច្ឆេរំ ទទតោ មលំ** សេចក្តីកំណាញ់ ជាមន្ទិលរបស់អ្នកឲ្យ ។

៧- **មលាវេ បាបកា ធម្មា អស្មឹ លោកេ បរម្ហិ ច** បាបធម៌ទាំងឡាយ ជាមន្ទិលក្នុងលោកនេះផង ក្នុងលោកខាងមុខផង ។

៨- **តតោ មលា មលតរំ អវិជ្ជា បរមំ មលំ** អវិជ្ជាជាមន្ទិលដ៏ក្រៃលែង ជាងមន្ទិលទាំងនោះទៅទៀត ។

ត្រង់មាតិកាទី ១ ថា "មន្តទាំងឡាយ មានការមិនស្វាធ្យាយជាមន្ទិល" អធិប្បាយថាៈ

បណ្តាមន្ត គឺវិជ្ជាទាំងអស់ក្នុងលោកនេះ ទោះវិជ្ជាខាងផ្លូវលោក ដូចជាអក្សរសាស្រ្តនឹងវិជ្ជាហត្ថកម្ម ការជាងឈើ ជាងដែកជាដើមក្តី ឬវិជ្ជាខាងផ្លូវធម៌ ដូចជាធម្មវិន័យ បរិយត្តិសាសនា ជាដើមក្តី សូម្បីវិជ្ជាណាមួយ បុគ្គលមិនបានសិក្សារៀនសូត្រសោះ ឬបានសិក្សារៀនសូត្រ ចេះចាំស្ទាត់ប្រាកដហើយដែរ ប៉ុន្តែខ្ជិលច្រអូសមិនយកចិត្តទុកដាក់ព្យាយាមរំលឹកបន្ថែមទៀតទេ ឬ មិនបានយកចំណេះដែលខ្លួនរៀនចេះដឹងហើយនោះ មកប្រកបប្រើការទេយូរៗ ទៅនឹងនាំឲ្យក្លាយទៅជាមន្ទិលគឺៈ ភ្លេចសូន្យ ឬចាំស្រពិចស្រពិលប្រើការមិនកើតបុគ្គលខ្ជិលនោះ ក៏ធ្លាក់ខ្លួនទៅជាមនុស្សល្ងង់ខ្លៅ ធម្មតាមនុស្សល្ងង់ឥតចំណេះឈ្មោះថាបានសេចក្តីទុក្ខលំបាក ខ្សត់ក្រកំព្រាសូន្យសព្វទាំងអស់ ។

ចំណែកខាងអ្នកមានចំណេះវិជ្ជា ឈ្មោះថាបានសេចក្តីសុខ សេចក្តីចំរើនយ៉ាងប្រសើរ ព្រោះវិជ្ជា អាចឲ្យសម្រេចប្រយោជន៍ច្រើនយ៉ាង យោងខ្លួនឲ្យបានឃ្លាតពីកម្សត់ទុគ៌តផង ទាំងបំភ្លឺគំនិតឲ្យយល់ត្រូវយល់ល្អផង ជាសម្បត្តិមួយយ៉ាងស្រាល អាស្រ័យនៅនឹងខ្លួនបាន លោកទុកថាជាកំណប់ទ្រព្យមួយដ៏សំខាន់ ហៅថា **អង្គសមនិធិ** “កំណប់ទ្រព្យស្មើដោយអង្គកាយ” សូម្បីទៅកាន់ទីឋានណាៗ មិនចាំបាច់រែក-សែង-លី-ពុន-វេច-ខ្ចប់ ឬព្រួយនឹងការទុកដាក់ឡើយ ចោរលួចយកក៏មិនបាន ជាវិជ្ជាឲ្យសុខភាពនឹងវឌ្ឍនភាព ទាំងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ និងបរលោក សេចក្តីនេះ សមដូចសុភាសិតក្នុងគម្ពីរលោកនីតិថា.

សិប្បសមំ ធនំ នត្ថិ សិប្បំ ចោរាន គណ្ហន្តិ

ឥធ លោកេ សិប្បំ មិត្តំ បរលោកេ សុខាវហំ ។

មានទ្រព្យមិនស្មើមានវិជ្ជា វិជ្ជាចោរលួចយកមិនបាន

វិជ្ជាទុកជាមិត្រសន្តាន ក្សាន្តក្នុងឥធលោកឃោគបរលោក ។

វិជ្ជាជារបស់ថ្លៃថ្នូរយ៉ាងសំខាន់ អាចឲ្យប្រយោជន៍នឹងសេចក្តីសុខគ្រប់ប្រការ ដល់ខ្លួនប្រាណយ៉ាងនេះ បានជាត្រូវខំរៀន មិនត្រូវដំអក់ទម្រន់ទម្លាក់ក្រាញដោយអាងហេតុផ្សេងៗក្រៅពីការរៀន ព្រោះប្រាជ្ញាអាប់ស្មារតីទន់នោះទេ ។

ម្យ៉ាងទៀត សូម្បីអ្នកមានទ្រព្យសម្បត្តិច្រើនស្រាប់ហើយ ក៏មិនត្រូវគិតថា ការរៀនវិជ្ជាប្រាថ្នានឹងរកទ្រព្យ ចុះបើមានទ្រព្យហើយ ចាំបាច់រៀនធ្វើអ្វីទៀត! គំនិតយ៉ាងនេះក៏មិនត្រូវដែរ ព្រោះថាទ្រព្យដែលនឹងគង់នៅបាន ឬនឹងកើតចម្រើនឡើងបាន អាស្រ័យដោយមានវិជ្ជា វិជ្ជាទុកដូចជាជើងពានសម្រាប់ទ្រ ឬទុកដូចជាសោសម្រាប់ចាក់ទុកដាក់ទ្រព្យសម្បត្តិដែលរកបានមក ឯមនុស្សឥតចំណេះនឹងរក្សាទ្រព្យក៏មិនគង់ នឹងរកទ្រព្យសម្បត្តិក៏បានដោយកម្រពេកណាស់ ទ្រព្យសម្បត្តិរបស់មនុស្សដែលឥតចំណេះ ដូចគ្នានឹងរបស់ដែលនៅលើដៃមនុស្សវិកលចរិត សូម្បីគេបោកប្រាស់មុខក្រោយក៏មិនដឹង ។ អ្នកឥតចំណេះ ទុកដូចជាចំណី ឬយានជំនិះរបស់អ្នកមានចំណេះប្រាជ្ញា មនុស្សល្ងង់បើទុកជាមានរូបសមរម្យល្អ ក៏ឃើញល្អតែក្នុងវេលាមិនទាន់ហាមាត់និយាយ បើហាមាត់ឡើងនិយាយវេលាណា ក៏បាត់ល្អអស់រសជាតិ អស់ថ្លៃថ្នូរវេលានោះ ។

ធម្មតាមនុស្ស ទោះបីមានប្រាជ្ញាស្មារតីអន់អាប់ទន់ខ្សោយយ៉ាងណាក៏ដោយ ឲ្យតែមានព្យាយាមខំប្រឹងរៀន គង់ចេះខ្លះមិនខាន សមដូចសុភាសិតក្នុងគម្ពីរលោកនីតិថា:

អប្បកំ នាតិមញ្ញេយ្យ ចិត្តេ និដ្ឋាបយេ សុតំ

វម្មិកូទកពិន្ទូវ ចិរេន បរិបូរតិ ។

សេចក្តីថា: បុគ្គលកុំមើលងាយថា ប្រាជ្ញារបស់ខ្លួនតិចតួចស្តួចស្តើងឡើយ គប្បីញុំាងកិច្ច គឺការស្តាប់នឹងការរៀនឲ្យឋិតនៅជានិច្ចក្នុងសន្តានចិត្ត យូរទៅគង់នឹងពេញបរិបូណ៌ដោយវិជ្ជាពុំខាន ប្រៀបដូចជាក្អមដែលគេយកទៅដាក់លើដំបូក វេលាភ្លៀងបង្អុរចុះមក ចូល

ក្នុងក្អមម្ដងមួយដំណក់ៗ យូរទៅក្អមនោះឯង គង់នឹងពេញដោយដំណក់ទឹកភ្លៀងមិនខាន ក៏ដូច្នោះដែរ ។

ម្យ៉ាងទៀត វិជ្ជាណាមួយដែលឥតទោសទោះបីតិចតួច តូចតាចថយថោក យ៉ាងណាក៏ដោយ បើមានឱកាសល្មមឆ្លៀតរៀនបានក៏គួរតែរៀនឲ្យចេះ ព្រោះសុទ្ធតែមានប្រយោជន៍ទាំងអស់ ។ មានសុភាសិត ក្នុងគម្ពីរលោកនិតិប្រដៅទុកថា:

ខុទ្ទោតិ នាតិមញ្ញេយ្យ វិជ្ជំ វា សិប្បមត្ត វា

ឯកំបិ បរិយោទាតំ ជីវិតកប្បការណំ ។

សេចក្ដីថា: បុគ្គលកុំគប្បីមើលងាយមន្តសិល្បសាស្ត្រវិជ្ជា ដោយគិតថា វិជ្ជាតូចតាចបន្តិចបន្តួច រៀនទៅក្រែងមិនសម្រេចប្រយោជន៍សូម្បីវិជ្ជាតែមួយ បើបានរៀនចេះចាំស្ទាត់ប្រាកដហើយ គង់នឹងសម្រេចផលប្រយោជន៍ ក្នុងការចិញ្ចឹមជីវិតមិនខាន ។

វិជ្ជា គឺសេចក្ដីចេះដឹងគ្រប់យ៉ាង ដែលហុចប្រយោជន៍ និងសេចក្ដីសុខមកឲ្យនោះសោត ក៏ត្រូវតែនឿយហត់ដោយការប្រឹងហាត់ ប្រឹងរៀនជាមុនសិនដែរ ទើបបានចេះ បើមិនខំរៀនក៏មិនចេះ សមដូចបុរាណភាសិតប្រដៅថា: “ចេះមកពីរៀន មានមកពីរក, មិនរកមិនមានមិនរៀនមិនចេះ” ។

បណ្ដាវិជ្ជាខាងផ្លូវលោកក្ដី ខាងផ្លូវធម៌ក្ដី វិជ្ជាណាមួយ អ្នករៀន ៗ មិនប្រាកដ ចាប់នេះបន្តិច ចាប់នោះបន្តិច ច្បោលៗ ត្រង់ណោះមួយចុបត្រង់ណោះមួយចុប មិនប្រាកដដោយមុខវិជ្ជាមួយសោះ ពុំនោះសោតរៀនចេះដឹងស្ទាត់ប្រាកដហើយ ប៉ុន្តែមិនបានព្យាយាមរំលឹកបន្ថែមទៀតទេ ឬមិនយកវិជ្ជានោះមកប្រើការទេ មុខតែនឹងទៅជាមន្ទិល ជាទោសគឺភ្លេចបាត់ប្រើការមិនកើត ។ ព្រោះហេតុនោះ បានជាព្រះបរមលោកនាថ ទ្រង់សំដែងថា “**អសជ្ឈាយមលាមន្តា** មន្តទាំងឡាយមានការស្វាធ្យាយជាមន្ទិល” ។

ត្រង់មាតិកាទី ២ ថា “ផ្ទះទាំងឡាយ មានការមិនជួសជុលមិនថែទាំជាមន្ទិល” អធិប្បាយថា: គេហដ្ឋានជាលំនៅ ដែលយើងនៅអាស្រ័យជាប្រក្រតី មិនអើពើថែទាំ

បណ្ដោយឲ្យស្មោកគ្រោកដោយភក់ជ្រាំ ខាងក្រោមផ្ទះ ឬធូលីសំរាមសំរោចរាត់រាយពាស ពេញក្នុងផ្ទះខាងក្រៅផ្ទះ និងសម្បុកពីងពាង ម្រែងភ្លើងរុំខ្មៅព័ទ្ធពីលើពីក្រោមស្រកែក ស្រកាកក្នុងផ្ទះ ឬផ្ទះនោះលេចបាក់បែកធ្លាយធ្លុះទទ្រេតទទ្រោត មិនជួសជុលមិនសម្អាតទេ ជាហេតុនាំឲ្យទៅជាមន្ទិលសៅហ្មង គឺបណ្ដាលឲ្យកើតអន្តរាយ ឬរោគផ្សេងៗ ដល់មនុស្ស អ្នកនៅក្នុងផ្ទះមិនខាន ។ ចំណែកខាងបព្វជិតក៏គប្បីប្រព្រឹត្តតាមន័យនេះដូចគ្នាដែរ ។ ព្រោះ ហេតុនោះ បានជាព្រះលោកុត្តមាចារ្យ ត្រាស់សំដែងថា “**អនុដ្ឋានមលា ឃរា** ផ្ទះទាំងឡាយ មានការមិនថែទាំ មិនជួសជុល ជាមន្ទិល” ។

ត្រង់មាតិកាទី ៣ ថា “សេចក្ដីខ្ជិលជាមន្ទិលរបស់សម្បុរ” អធិប្បាយថា បុគ្គលជា គ្រហស្ថក្ដី បព្វជិតក្ដី ប្រកបដោយសេចក្ដីខ្ជិលច្រអូស កាលបើរាងកាយប្រឡាក់ប្រឡូស ដោយមន្ទិល គឺធូលីក្អែល ឬ បែកញើសហូរចេញមកអាប់អួធុំក្លិនអាក្រក់ហើយ មិនបានលាង ជម្រះដោយទឹក និងគ្រឿងលុបលាងទេ ជាហេតុនាំឲ្យទៅជាមន្ទិលសៅហ្មង គឺមានសម្បុរ កាយអាក្រក់ បណ្ដាលទៅជារោគផ្សេងៗ មានបូសបមកមរមាស់ជាដើម ពុំនោះសោត សំពត់ ឬចីវរជាគ្រឿងសម្រាប់ស្លៀកពាក់ ប្រឡាក់ញើសក្អែលអាប់អួ មិនស្ងោរបោកគក់ លាងហាល ធ្វើឲ្យស្អាតបាតទេ ជាហេតុនាំឲ្យជាមន្ទិលសៅហ្មង គឺមានពណ៌សម្បុរអន់អាប់ អាក្រក់ធុំក្លិនអសោចិ៍ដល់អ្នកដទៃ ឆាប់ចាស់ ឆាប់រហែក, នេះជាទោសមកតែអំពីសេចក្ដី ខ្ជិលច្រអូសនឹងឯង ។ ព្រោះហេតុនោះ បានជាព្រះមានជោគសំដែងថា “**មលំ វណ្ណស្ស កោសជ្ជំ** សេចក្ដីខ្ជិលជាមន្ទិលរបស់សម្បុរ” ។

ត្រង់មាតិកាទី ៤ ថា “សេចក្ដីធ្វេសប្រហែសជាមន្ទិលរបស់បុគ្គលអ្នករក្សា (ទ្រព្យ)” អធិប្បាយថា បុគ្គលអ្នករក្សាទ្រព្យសម្បត្តិមានវិញ្ញាណ មានគោ, ក្របី, សេះជាដើម, ទ្រព្យឥត វិញ្ញាណ មានសម្លៀកបំពាក់ជាដើម ជាអ្នកប្រកបដោយសេចក្ដីធ្វេសប្រហែស រវល់តែដេកឬ រវល់តែដើរលេងមិនថែទាំប្រុងប្រយ័ត្ន បណ្ដោយឲ្យគោ, ក្របីទាំងនោះរត់បាត់ទៅ ឬអន្តរាយ ដោយម្រឹគសាហាវវាចាប់ធ្វើចំណី នឹងចោរលួចជាដើម បើមិនដូច្នោះទេ គោក្របីនោះឯង ចូលទៅស៊ីដំណាំរបស់គេ ៗ ក៏ចាប់យកទៅប្ដឹងផ្ដល់ពិន័យលក់ជាសំណងសងទ្រព្យធនធាន

ឬ ខ្លួនឯងដល់នូវពិន័យទោសថែមទៀត ពុំនោះសោត ត្រូវគេជេរប្រទេចផ្តាសាផ្សេងៗ ក៏មាន ។

ម្យ៉ាងទៀត ទ្រព្យសម្បត្តិសម្រាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងផ្ទះ គឺគ្រឿងឧបភោគ និងគ្រឿងបរិភោគ មិនចេះរៀបចំទុកដាក់ឲ្យមានសណ្តាប់ធ្នាប់ បណ្តោយឲ្យរាត់រាយរតាត់រតាយដោយហេតុផ្សេងៗ ទ្រព្យទាំងនោះ ក៏នឹងដល់នូវសេចក្តីវិនាសអន្តរាយ មានចោរលួចជាដើម ទាំងនេះក៏ជាហេតុមកអំពីមន្ទិល គឺសេចក្តីធ្វេសប្រហែស ឥតគំនិតហ្នឹងឯង ។ បើចំណែកខាងបព្វជិតវិញ គឺមានការធ្វេសប្រហែសមិនប្រុងប្រយ័ត្ន មិនគ្រប់គ្រងរក្សាសង្រួមនូវទ្វារជាដើម បើកឱកាសឲ្យសត្រូវ គឺកិលេសមានរាគៈជាដើម ចូលមកញាំញីគ្របសង្កត់បង្ខិលចិត្តនៃបព្វជិតនោះ ឲ្យហ៊ានប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើអាក្រក់ផ្សេងៗ មានគរុកាបត្តិជាដើម ដែលជាអំពើមិនសមគួរដល់សមណភេទ ។ ព្រោះហេតុនោះ បានជាព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងថា "**បមាទោ រក្ខតោ មលំ** សេចក្តីធ្វេសប្រហែស ជាមន្ទិលរបស់បុគ្គលអ្នករក្សាទ្រព្យ" ។

ត្រង់មាតិកាទី ៥ ថា "ការប្រព្រឹត្តអាក្រក់ ជាមន្ទិលរបស់ស្ត្រី" អធិប្បាយថា ស្ត្រីណាដែលប្រព្រឹត្តក្បត់ចិត្តស្វាមីរបស់ខ្លួន គឺថាខ្លួនមានគូស្រករស្វាមីពេញលក្ខណៈច្បាស់ហើយ មិនស្កប់ស្កល់ មានចិត្តរំលោភទៅលើបុរសដទៃទៀត ការប្រព្រឹត្តខុសប្រវេណីយ៉ាងនេះឈ្មោះថា ជាមន្ទិលលាមកអាក្រក់បំផុតរបស់ស្ត្រីនោះ ។ ចំណែកខាងបុរសជាស្វាមីកើតវិប្បដិសារីសេចក្តីស្តាយក្រោយក្តៅក្រហាយ ទៅជារករឿងទាស់ទែងលែងលះគ្នា បណ្តេញស្ត្រីជាភរិយានោះ ឲ្យចេញចាកត្រកូលរបស់ខ្លួនស្ត្រីនោះឯង ក៏ទៅជាមនុស្សអនាថាឥតទីពឹង ដល់នូវសេចក្តីទុក្ខលំបាកគ្រប់យ៉ាង ។ ព្រោះហេតុនោះ បានជាសម្តេចព្រះអនាវរណ-ញ្ញាណទ្រង់ត្រាស់ថា "**មលិត្ថិយា ទុច្ចរិតំ** ការប្រព្រឹត្តអាក្រក់ ជាមន្ទិលរបស់ស្ត្រី" ។

ត្រង់មាតិកាទី ៦ ថា "សេចក្តីកំណាញ់ ជាមន្ទិលរបស់អ្នកឲ្យ" អធិប្បាយថា បុគ្គលមានចាគចិត្តបម្រុងនឹងលះវត្ថុអ្វីមួយឲ្យទៅជាទាន តែដោយអំណាចមច្ឆេរចិត្ត គឺចិត្តកំណាញ់កើតឡើងរារាំងស្ទាក់ដំណើរចាគចិត្ត មិនឲ្យលះបង់ទៅកើត តួយ៉ាងដូចជាបុគ្គលអ្នកធ្វើស្រែ ឬធ្វើជំនួញជាដើម វេលាកំពុងធ្វើមានគំនិតថា របរស្រែ ឬជំនួញដែលអាត្មាអញធ្វើនេះ កាលណាផលប្រយោជន៍បានសម្រេចហើយ នឹងបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើជាទានក្នុងកាលនោះមិនខាន ។

លុះវេលាផលប្រយោជន៍បានសម្រេចហើយ ស្រាប់តែមច្ឆេរចិត្ត គឺចិត្តកំណាញ់កើតឡើង រារាំងគំនិតបែរទៅជាគិតថា ចុះបើអញចំណាយទ្រព្យនោះៗ ធ្វើជាទានអស់ទៅ ខ្លួនអញក្ដី ប្រពន្ធកូនរបស់អញក្ដី នឹងបានអ្វីចិញ្ចឹមជីវិត នឹងបានអ្វីប្រើប្រាស់ក្នុងគ្រួសារ នឹងបានអ្វីទុកការពារទៅមុខ ។ កាលបើមច្ឆេរចិត្តដ៏មានកម្លាំងកើតឡើង គ្របសង្កត់ចាគចិត្តមិនឲ្យងើបរួចឡើងដរាបណា បុគ្គលនោះឯងឈ្មោះថាឃ្លាងខានបានទទួលអំណោយផល ដែលកើតអំពីការបរិច្ចាគទានដរាបនោះ ។ ព្រោះហេតុនោះ បានជាព្រះលោកុត្តមាចារ្យត្រាស់ថា "**មច្ឆេរំ ទទតោ មលំ** សេចក្ដីកំណាញ់ជាមន្ទិលរបស់អ្នកឲ្យ" ។

ត្រង់មាតិកាទី ៧ ថា "បាបធម៌ ជាមន្ទិលក្នុងលោកនេះផង នឹងលោកខាងមុខផង" អធិប្បាយថា បាបធម៌ជាធម៌ដ៏លាមក ប៉ែកខាងអកុសលដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តអាក្រក់ដោយកាយ វាចា, ចិត្ត រាប់បញ្ចូលក្នុងអកុសលកម្មបថទាំង ១០ ឬក្នុងឧបក្កិលេសទាំង ១៦ មានអភិជ្ឈាវិសមលោភៈ ជាដើម ហៅថា បាបធម៌ ។ ធម្មតាអំពើអាក្រក់ដែលបុគ្គលធ្វើហើយ កុំថាឡើយដល់ទៅអំពើធំៗ សូម្បីតែអំពើតូចៗ ក៏មិនកំបាំងបាត់ស្ងាត់ដែរ បើទុកជាកំបាំងបាត់ក្នុងលោកនេះ ទៅលោកខាងមុខគង់តែឃើញជាក់ស្ដែងដោយខ្លួនផងមិនខាន ជួនកាលក៏ឃើញជាក់ស្ដែងក្នុងលោកនេះ លុះទៅកាន់លោកខាងមុខ ក៏ឃើញជាក់ស្ដែងទៀត ។ ព្រោះហេតុនោះបានជាព្រះសយម្ភូញាណទ្រង់សំដែងថា "**មលាវេ បាបកា ធម្មា អស្មឹ លោកេ បរម្ហិ ច** បាបធម៌ទាំងឡាយ ជាមន្ទិលក្នុងលោកនេះផងក្នុងលោកខាងមុខផង" ។

ត្រង់មាតិកាទី ៨ ថា "អវិជ្ជា ជាមន្ទិលដ៏ក្រៃលែង ជាងមន្ទិលទាំងនោះទៅទៀត" អធិប្បាយថា សេចក្ដីមិនចេះមិនដឹងល្ងឹតល្ងង់វង្វេងមិនយល់ការពិតហ្នឹងឯង ហៅថា អវិជ្ជា ។ អវិជ្ជានេះ ជាដើមអាទិ ដើមចម ធ្វើមនុស្សសត្វឲ្យល្ងង់ វង្វេងភ័ន្តគំនិត មិនយល់សេចក្ដីពិតតាមគតិលោក នឹងគតិធម៌ ។ បើនិយាយដល់ថ្នាក់ជាន់ខ្ពស់ គឺមិនដឹងនូវហេតុ ៨ យ៉ាងមានមិនដឹងថា នេះជាតួទុក្ខ នេះជាហេតុនាំឲ្យកើតទុក្ខនេះជាឧបាយនាំឲ្យរលត់ទុក្ខ នេះជាបដិបទា ដំណើរនាំឲ្យដល់នូវសេចក្ដីរលត់ទុក្ខជាដើម ។ ព្រោះហេតុនោះ បានជាព្រះបរមសាស្ដាទ្រង់ត្រាស់សំដែងថា "**តតោ មលា មលតរំ អវិជ្ជា បរមំ មលំ** អវិជ្ជាជាមន្ទិលដ៏ក្រៃលែង ជាងមន្ទិលដូចបានពោលមកហើយនោះទៅទៀត" ។

ដំណើរនេះ គួរអស់លោកជាពុទ្ធបរិស័ទទាំងឡាយ លះបង់នូវធម៌ជាមន្ទិលឲ្យបានផុតស្រឡះអំពីខ្លួនចេញ ដូចបានសំដែងមកហើយនេះគង់នឹងបានជួបប្រសព្វ ឬពើបពះប្រទះនូវសុខភាព និងវឌ្ឍនភាពគ្រប់ប្រការ ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិ និងអនាគតជាតិ ជាលំដាប់តទៅពុំខាន ។

បញ្ចប់ធម្មទេសនា ដោយសង្ខេបត្រឹមប៉ុណ្ណោះ ឯវំ